

3. ISTORIE REGIONALĂ

ORAȘUL DUROSTORUM ÎN EPOCA ROMANĂ

Ionel BUDU*

Abstract: The Durostorum City in Roman Age

The fortress Durostorum was part of the Limes Danubianus, a strategic line that stretched from Singidunum (Belgrade) and ended in the Danube Delta. Colonization and Romanization of this area began in the year 46 AD. In the Second Century the Legio XI Claudia settled here. The future city was born near military camp and turned gradually from canabae into vicus, then municipium and colony. One of the greatest generals, which the Roman army had ever had, was born in Durostorum. According to Jordanes' account, the great general Aetius was born here in Durostorum, who had defeated the Hunnic army in Catalaunic Fields in year 451. Also Durostorum represented a spread of Christianity based on the Lower Danube. I mentioned, between the Durostorum martyrs, on Dassius, Aemilian, Julius, Heschius, Nicander, Marcian, Maximus, Dada, Quintilian, Pasicrate and Valentin.

Keywords: *Durostorum, Silistra, Roman Age, Roman Empire, Legio XI Claudia, Early Christianity, religious persecution, Christian martyrs.*

1. Premisele instaurării stăpânirii romane

Denumirea orașului Durostorum datează din veacul al II-lea d. Hr. În privința stabilirii originii acestui toponim au existat dispute, formulându-se câteva ipoteze. Prima aparține lui Tomaschek care susține că acesta ar fi de origine tracică, cea de-a doua ipoteză, formulată de Holder, considera acest toponim având rădăcini celtice, în fine, ultima ipoteză, aparține lui Nicolae Densușianu, potrivit căruia cuvântul Durostorum ar fi de origine proto-romană, făcând parte din dialectul prisc-roman¹. Dincolo de aceste ipoteze, este o certitudine că numele de Silistra, întrebuițat de turci pentru Dristor, reprezintă o derivație a denumirii vechi, Durostorum.

* Profesor de istorie, drd., Colegiul Agricol „Sandu Aldea”, Călărași.

¹ Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*, București, Institutul de Arte Grafice, 1913, p. 1133.

Istoria Silistrei se întrepătrunde cu istoria spațiului de la Dunărea de Jos. Herodot menționează campania lui Darius, regele perșilor, care în drumul său spre nord contra sciților, în trecerea sa peste Dunăre – probabil pe la Galați – a trebuit să supună mai întâi populațiile getice ce s-au apărat în tabiile Durostorului. Poetul Ovidius, exilat la Tomis, consemnează populațiile getice și scitice de la Dunărea de jos. Spațiul dintre Dunăre și Mare a fost locuit de krobyzoi și turizoi². Krobiții locuiau în partea de vest a provinciei și sub stăpânirea lor s-a aflat și Silistra. Terizii ocupau ținuturile dinspre răsărit.

Peste traco-getii băștinași se vor așeza pe litoralul pontic, în decursul primei jumătăți a mileniului I î. Hr., o nouă populație și anume grecii care au fondat orașele Histria, Tomis (Constanța), Callatis (Mangalia), Bizone (Varna), Aegissos (Tulcea), Axiopolis (Cernavodă). Getii din Dobrogea au trăit în bune relații cu traco-getii și cu sciții, introducând și la aceste popoare elementele lor de cultură.

În sec. IV î.Hr., tracia sudică conduși de Filip al II-lea, regele Macedoniei, declară în 339 î.Hr., război lui Atias, regele sciților, iar câțiva ani mai târziu fiul său, Alexandru cel Mare, reînnoiește expedițiile tatălui său contra sciților, fără însă a cuceri și macedoniza această zonă. Urmașul său, Lysimach, și-a întins stăpânirea până la Dunăre și regiunea Durostorum a căzut sub stăpânirea macedoneană. Sub urmașul său, Ptolomeu Keraunus, provincia este zguduită de invazia celților care cuprind temporar și zona Durostorum. Locul stăpânirii macedonene a fost luat peste puțin timp de dominația romană.

În decursul unui secol și jumătate, Roma își va întinde dominația în Peninsula Balcanică. O primă intervenție împotriva illirilor are loc în 229 î.Hr., mai apoi statul macedonean avea să fie desființat, iar Macedonia și Grecia vor fi transformate, curând, după mijlocul sec. II î.Hr., în provincii romane. Înaintarea spre Dunăre a fost întârziată de relațiile încordate cu bastarnii, de neam germanic, și scordiscii, de neam celtic, de incursiunile acestora în Illiria și Macedonia.

La atacurile împotriva provinciei Macedonia participă și triburile nord-danubiene ale geto-dacilor. Astfel, prin 109-106 î.Hr., proconsulul Macedoniei M. Minucius Rufus respinge invazia scordiscilor și a dacilor³. Asemenea raiduri daco-getice la sudul Dunării se vor repeta, de-acum încolo, periodic, tensionând relațiile cu romanii.

² G. Popa Lisseanu, *Încercare de monografie asupra cetății Drăstorul-Silistra*, București, Editura Minerva, 1913, p. 19.

³ Constantin C. Petolescu, *Dacia și Imperiul Roman*, București, Editura Teora, 2000, p. 26.

Pe de altă parte, după lichidarea independenței Greciei (146 î.Hr), atenția romanilor e atrasă de bogatele regate elenistice din Orient. Instaurarea puterii în Asia Mică se izbește de afirmarea regatului Pontului, mai cu seamă sub domnia lui Mithridates al VI-lea Eupator (123-63 î.Hr.)⁴. El reușește să închege o coaliție antiromană în jurul Mării Negre, din care nu lipsesc cetățile Histria, Tomis și Callatis.

Romanii au trimis împotriva rebelilor o armată puternică sub conducerea lui C. Scribonius Curio (75-72 î.Hr.) care, după ce învinse pe dardani, ajunse până la Dunăre⁵. Curând, după aceasta, M. Licinius Luculus, după ce învinse pe bessii, supune dominației romane cetățile grecești din Dobrogea: Callatis, Tomis, Histria. Astfel sfera de influență romană se întindea până la Dunăre. Romanii au fondat aici un stat clientelar, care, peste un secol, se va preface în provincie romană.

Puterea Romei avea să sufere curând o mare înfrângere. Guvernatorul C. Antonius Hybrida a provocat o răscoală a dardanilor subjuogați. Aceștia se uniră cu semințiile traco-gete de la Dunăre și chemară și pe bastarnii din stânga Dunării și cu toții zdrobiseră armatele romane la Histria, mai la nord de Tomis, în anul 79 î.Hr., și goniră de aici pe Hybrida.

Un dușman mult mai mare se ridică în stânga Dunării când neamurile geto-dace se unesc sub conducerea lui Burebista care, fie pe cale diplomatică sau militară, își întinde puterea până la mare, iar cetățile grecești, care pentru un moment se aflaseră sub dependența Romei, se unesc cu regele geto-dac. Getul Burebista este ajutat în această acțiune de marele preot Deceneu⁶. Sub domnia lui Burebista, Dobrogea și regiunea Durostorului au ajuns sub stăpânirea dacilor de la nordul Dunării.

2. Silistra în contextul stăpânirii romane

După moartea lui Burebista (44 î.Hr.), statul geto-dac se fărâmițează, iar semințiile getice din Dobrogea ajunseseră de sine stătătoare. În anul 29 î.Hr., bastarnii se răscoală a doua oară împotriva romanilor. Guvernatorul Macedoniei, M. Licinius Crassus, pornește o campanie militară împotriva lor, îi învinse, și a adus din nou în stăpânirea romanilor populațiile din dreapta

⁴ *Istoria României*, coord. Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 39.

⁵ Eutropius, *Breviarum ab urbe condita*, Stuttgart, 1975, VI, 2.

⁶ Jordanes, *Getica*, Roma, Editura Nagard, 1986, 67.

Dunării⁷. Geții Dobrogei deveniră aliați ai poporului roman, deci iarăși un stat clientelar.

Stăpânirea romană se întărește tot mai mult în spațiul dintre Dunăre și Marea Neagră. Populațiile dobrogene au fost date lui Rhoemetalces, regele odrisilor din Tracia, care puse să se construiască o mulțime de castre mici de-a lungul Dunării, spre a rezista atacurilor populațiilor de la miazănoapte. În caz de pericol, se cerea ajutorul legiunilor romane care staționau în Peninsula Balcanică.

Augustus numise regiunea dintre Dunăre și munții Balcani, Moesia. În vremea împăratului Tiberius, în anul 46 d.Hr., Dobrogea e transformată în provincie romană. Domitian împarte ținuturile de la Dunăre în două provincii: Moesia Superior, partea de apus, și Moesia Inferior, partea de răsărit, unde intra și Durostorum.

Împăratul Traian, spre a stabili o mai puternică pază împotriva populațiilor din stânga Dunării, pune bazele a două castre legionare, unul la Durostorum (Silistra), iar altul la Troesmis (Iglița), pentru apărarea întregii regiuni de la gurile Dunării. Tot Traian, a mutat Legio V Macedonica de la Oescus (Gigen) la Troesmis, și Legio XI Claudia-din Germania Superior în Moesia Inferior, fondând lagărul militar de la Durostorum. Din acest moment al stabilirii unei legiuni aici – această localitate a Durostorumului intra în legendă, deoarece devenea o fortăreață celebră.

Cetatea Durostorum făcea parte din Limes Danubianus, linie strategică de-a lungul marelui fluviu care se întindea de la Singidunum (Belgrad) și atingea castrele legionare de la Novae (Șiștov), Troesmis (Iglița) și ajungea până la gurile Dunării. Localitatea era puternic fortificată întrucât această cetate se află lângă cotitura Dunării, în locul unde marele fluviu neștiind încotro să apuce, se revarsă la dreapta pe o întindere colosală, formând vreo cinci ostroave și apoi se desface în două și curge până la Hârșova pe două brațe, Dunărea propriu-zisă, la dreapta, și brațul Borcea, la stânga. Colonizarea și romanizarea Moesiei Inferioare începuse acum pe o scară largă. Cu această ocazie pe lângă lagărul militar de la Durostorum se pun bazele viitorului oraș înfloritor Durostorum⁸. Aprovizionarea soldaților făcându-se anevoios, datorită mijloacelor și căilor de transport rudimentare împrejurul lagărelor legiunilor se instalau negustori și vânzători de alimente în barăci de lemn numite canabae.

⁷ Vasile Pârvan, *Getica: o protoistorie a Daciei*, București, Editura Cultura Națională, 1926, p. 347.

⁸ Ion N. Dianu, *Istoria Legiunii XI Claudia și originea orașului Durostor (Silistra)*, București, Tipografia Academiei Române, 1888, p. 109.

Ei se îndeletniceau cu diferite meserii și profesii de care aveau nevoie ostașii din castru. Ei erau organizați în societăți sau colegii. Pe lângă aceștia, în canabae se așezau adesea soldații concediați, veteranii. Ultimii primeau „honestia missio”, eliberarea de serviciul de ostaș și „justae nuptiae”, dreptul de căsătorie legitimă. Canabele, dezvoltându-se, se prefăceau în vicus, iar acestea din urmă în municipium sau colonia.

Durostorum s-a format din canabae, a trecut printr-o organizație de tip vicus și probabil s-a transformat, treptat, în municipium și colonia. În privința momentului instalării unei legiuni la Silistra, Th. Mommsen crede că s-a produs sub domnia lui Antoninus Pius (138-161), din ale cărei canabae s-a născut orașul de astăzi Silistra. Geograful Ptolomeu vorbind de garnizoanele romane de la Dunăre ne spune că la Durostorum se găsea Legio I Italica⁹. În opinia lui Ion N. Dianu¹⁰, Legio XI Claudia a fost adusă la Silistra în timpul împăratului Hadrian, dovadă fiind o inscripție descoperită la Silistra și care se află astăzi la Muzeul de Istorie din București. Cea mai importantă dintre inscripțiile descoperite la Durostorum este cea din care aflăm că Aurelia Faustina, împreună cu fiii săi, ridică un monument funerar lui Valerius Marcus, soțul ei, mort la vârsta de 45 de ani, după un serviciu de 25 de ani. Se pare că familia acestui soldat era de origine dacă, deoarece copiii nu sunt deplin romanizați și poartă încă numele lor dace: Decibalum (Decibalis), Seicipere (Seiciperis) și Mamutzim (Mumutzis)¹¹.

Secolul al III-lea marchează debutul invaziilor barbare din nord și est, determinând pe împăratul Aurelian să retragă armata din Dacia. Diocletian procedează la o reformă administrativă. Imperiul Roman era împărțit în dioceze; Dobrogea, cu capitala la Tomis, devenea o provincie separată, Scythia Minor, era despărțită de Moesia Inferior. Ambele făceau parte din dioceza Tracia.

În vremea împăratului Constantin cel Mare, Imperiul de răsărit era atacat de sarmați, împinși de goți, care treceau în provincia dobrogeană. În vremea aceasta, Durostorum a continuat să fie castrul Legiunii XI Claudia. Goții se aflau la nordul Dunării, dar au năvălit și la sud; de pildă, în secolul VI, au distrus orașul Tropaeum, locuitorii săi fiind siliți să se împrăștie în jur. Durostorum fiind fortificat, prin poziția geografică, tabiile dintr-o parte și Dunărea de cealaltă, și având și o legiune în garnizoană, probabil nu a fost nici măcar atacat.

⁹ Ptolomaeus, *Geographia*, III, 10.

¹⁰ Ion N. Dianu, *op. cit.*, p. 88.

¹¹ *Istoria României*, vol. I, București, Editura Academiei, 1960, p. 374.

Sub împărații Constantin și Licinius au năvălit cu furie goții în partea de răsărit a Imperiul Roman. După retragerea lor, a urmat o scurtă perioadă de liniște. Între timp toate orașele și toate întăriturile distruse de barbari fuseseră reconstruite. La Tomis, fusese instalat un episcopat. Această perioadă este tulburată de incursiunile goților. Împăratul Valens (364-378), a pornit un război împotriva goților, făcând un pod la Noviodunum (Isaccea), dă peste un trib războinic al gruthungilor pe care îi birui. După aceea se întoarce în lagărul de iarnă de la Marcianopolis.

Istoricul Ammianus Marcellinus vorbind despre războiul lui Valens contra goților ne dă o descriere a Traciei și a provinciilor sale, între care și Moesia. El enumeră și orașul Durostorum, alături de Nicopolis, Odysus (Varna), Dionysopolis (Balcic), Tomis (Constanța) și Callatis (Mangalia). Descrie și populațiile acestei regiuni arătând voinicia și curățenia sufletească a locuitorilor, față de romani¹².

O seminție barbară năvălea în veacul al IV-lea asupra Europei. Sunt hoardele hunice care, în 375, dau de goții din Dacia. Aceștia fiind învinși, caută refugiul sub protecția romanilor, în partea dreaptă a Dunării. Împăratul a primit cu bucurie propunerea, gândindu-se că acești goți, recrutați în armata sa, o va face invincibilă. Alături de goți, au trecut și o parte din alani.

Soarta Silistrei a rămas incertă; probabil însă că nu a fost scutită de acești interesanți musafiri. Guvernatorul Traciei era Lupicinus, iar comandant al armatei, Maximus. Lăcomia acestora a fost cauza tuturor nenorocirilor care s-au abătut asupra provinciei.

Foametea era prezentă printre emigranții goți, mulți dintre ei ajunseseră sclavi la romani, după cum mărturisește istoricul Ammianus Marcellinus. Goții s-au unit, scandalizați de neomenia romanilor, punând mâna pe arme. Au pornit pe drumul Durostorum-ului și Tropeum-ului spre Marcianopolis, i-au învins pe romani, și au devastat toată regiunea Dobrogei. Împăratul Valens a preluat conducerea, dar a fost învins la Adrianopol, în 378, și apoi ucis, dându-se foc cortului în care se găsea.

Astfel, acești „foederati” ai romanilor, santinelă împotriva hunilor de la nordul Dunării, au nimicit puterea romană. Soarta Durostorumului era aceeași cu cea a celorlalte orașe.

Urmașul lui Valens, viteazul Theodosius (379-395) a repurtat două victorii asupra goților, cu care a încheiat pacea din 382, îngăduindu-le să se așeze în Tracia de sud. După moartea lui Theodosius, Imperiul Roman se

¹² Ammianus Marcellinus, *Res Gestae Libri*, trad. John C. Rolfe, Loeb Classical Library, 1935, XXVII, 4.

separa definitiv: Imperiul Roman de Răsărit, cu capitala la Constantinopol, și Imperiul Roman de Apus, cu capitala la Roma. În acest timp, dioceza Traciei cuprindea și Dobrogea.

Hunii își stabileau un imperiu puternic și temut chiar în mijlocul Europei. În anul 434, Attila, supranumit „Biciul lui Dumnezeu”, împreună cu o parte din goți, gepizi și alani, a pustiit Illyricum, ambele Dacii, Tracia, Moesia și Scythia, iar în anul 447 a devastat orașul Tomis, soartă împărtășită probabil și de Durostorum.

Cândva, la sfârșitul secolului al IV-lea (c. 396), se născuse aici, după mărturia lui Iordanes¹³, marele general Aetius, învingătorul armatei hune la Câmpiile Catalaunice, în anul 451. Pentru că fusese ostatic la Alaric, regele vizigoților, și mai târziu la huni, el le cunoștea calitățile, ca și defectele, precum și sistemul lor de luptă. Astfel se explică succesul său în bătălie. Trei ani mai târziu, Aetius a fost ucis din ordinul împăratului Valentinian, gelos pe popularitatea sa.

După moartea lui Attila, în 456, s-a iscat o dispută între fiii săi pentru moștenirea lăsată. Diferitele popoare supuse de Attila, goții, gepizii, suevii și alanii, se răscoală. Gepizii, conduși de Arsaric, au ieșit învingători, și îi alungă pe huni spre Marea Neagră. Hernac, cel mai tânăr dintre fiii lui Attila, se retrase cu ai săi la extremitatea Scythiei Mici, spre țărmul mării, iar verii săi Emnedzar și Uzinbar în Dacia ripensă.

În același timp, mai spre apus, la Novae (Șiștov), trăiau ostrogoții creștinați sub conducerea lui Teodoric.

Împăratul Iustinian (527-565), restabilea pentru ultima oară întăriturile vechii granițe. Pentru a stăvili navălrile de la miazănoapte, Iustinian a ridicat 80 de castele și 600 de fortificații, iar în lista orașelor întărite, date de istoricul Procopius de Caesarea, secretarul lui Belisarius, se afla și Durostorum.

Câțiva ani mai târziu, apare la Dunăre un nou popor barbar de cu totul altă origine. Până acum atacurile au venit din partea semințiilor turanice și germanice, acum soseau slavii, care treceau fluviul în anul 577, fiind împinși de avari.

Istoricul Theophilactus Simocatta¹⁴ ne mai povestește că generalul Priscus, la porunca împăratului Mauricius, a pornit spre Dunăre, ca să fie de strajă contra slavilor care doreau să treacă fluviul, și ajunse la Durostorum. Pe „sclavini” i-a numit geți, probabil fiindcă populația daco-romană de la nord de

¹³ Jordanes, *op. cit.*, 34.

¹⁴ Theophilactus Simocatta, *Historiae*, Lipsiae, C. de Boor, 1887, p. 251.

Dunăre era amestecată cu slavii. Priscus a trecut fluviul, a învins pe slavi, punându-i pe fugă, în 592.

Un an mai târziu, același general Priscus a fost înlocuit de fratele său Petru. În jurul anului 600, slavii au trecut Dunărea și s-au stabilit definitiv în Peninsula Balcanică, întinzându-se pe o vastă regiune, de la Marea Neagră la Marea Adriatică. Puterea romană a dispărut sau, dacă mai rezistă, era doar formală, căci locul ei a fost substituit de slavi care trăiau cu daco-romanii din ținuturile din dreapta ca și din stânga Dunării.

3. Martiri creștini la Durostorum

În ceea ce privește cultele existente la Silistra în timpul stăpânirii romane, la începuturile sale, caracteristic pentru tracii de la Dunăre era cultul marelui zeu Zamolxe, care avea rolul lui Zeus-Jupiter din panteonul grecesc și roman. În același timp întâlnim, în afara cultului lui Zamolxe, cultul zeului Mithras.

După stabilirea legiunilor romane în ținuturile de la Dunărea de Jos, în prima jumătate a secolului al II-lea, era natural să se introducă și la Durostorum cultul zeilor adorați în cetatea Romei, în fruntea cărora se afla Jupiter Optimus Maximus, Apollo, Diana, Neptun etc. și mai ales cultul împăraților. Alături de cultul oficial și contra voinței administrației centrale, se răspândea și creștinismul, mai ales printre soldați. Împotriva persecuțiilor, creștinismul nu a încetat de a se propaga, Durostorum câștigându-și astfel celebritatea.

Între martirii săi a fost Sfântul Dassius. Iată povestirea ce o găsim într-un manuscris anonim grec din secolul al XI-lea. Soldatul Dassius din Durostorum a refuzat să fie rege al Sărbătorii Saturnalelor, care se celebra între 17-23 decembrie, și s-a declarat creștin. Numele său ar fi indicat a fi fost de origine dacă. În consecință a fost adus în fața generalului Bassus, care deținea funcția de Legatus Augusti. Acesta a căutat prin toate mijloacele să-l determine pe Dassius să renunțe la creștinism sau cel puțin să facă sacrificii pentru imaginea împăratului. Îi reaminti că toată lumea trebuie să dea ascultare și respect conducătorului statului și al armatei. Dassius rezistă acestor presiuni și ca urmare a fost judecat și condamnat la moarte. Execuția a avut loc la 20 noiembrie, în anul 303, primul an al mării persecuții îndreptate contra creștinilor, sub domnia lui Diocletian¹⁵. Deși martiriul lui Dassius a avut loc la Axiopolis, el a fost înmormântat la Durostorum. Moaștele sfântului au fost depuse mai târziu la Ancona, în Italia.

¹⁵ G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 84-89.

Un al doilea sfânt al cetății a fost Aemilian, care și-a găsit sfârșitul în vremea împăratului Iulian Apostatul, în anul 362. Prefectul Capitolinus a fost trimis de împărat la Durostorum. Ajungând aici începe prin a se asigura de fidelitatea supușilor săi pentru cultul idolilor și a dat un mare banchet. În timpul sărbătoririi, Aemilian a intrat înarmat în templu cu un ciocan, sfărâmând idolii, a răsturnat altarele și candelabrele, a vărsat vinul destinat libațiilor. Capitolinus, turbat de furie, a făcut cercetări minuțioase, vina căzând asupra unui țaran. Aemilian, știind de nevinovăția acestuia, s-a autodenunțat autorităților. În consecință, a fost interogat, însă răspunsurile pline de mândrie ale creștinului l-au umplut de furie pe guvernator care a decis să fie torturat și apoi ars pe rug. Soldații au dus la îndeplinire porunca prefectului, ridicând un rug pe malul Dunării, unde să fie ars Aemilian. Înainte de a muri, martirul făcu semnul crucii, încredințându-și sufletul în paza Domnului. Soția lui Capitolinus, care era creștină, a cerut corpul lui Aemilian, care a fost depus la Gedina, la 4 kilometri depărtare de Durostorum.

Alți sfinți creștini martirizați la Durostorum au fost Iulius, Heschius, Nicandru, Marcian, Maximus, Dada, Quintilian, Pasicrate și Valentin, în total unsprezece.¹⁶

Cetatea Durostorum făcea parte din Limes Danubianus, linie strategică de-a lungul marelui fluviu care se întindea de la Singidunum (Belgrad) și ajungea până la gurile Dunării. Colonizarea și romanizarea acestei zone a început în anul 46 d.Hr. În secolul al II-lea s-a stabilit aici Legio XI Claudia. Orașul s-a format pe lângă castrul militar al legiunii, din canabae, a trecut printr-o organizare de tip vicus și probabil s-a prefăcut, treptat, în municipium sau colonia. Durostorum-ul a dat naștere unuia din cei mai mari generali pe care i-a avut vreodată armata romană. După relatarea lui Iordanes, se născuse aici marele general Aetius, învingătorul armatei hune la Câmpiile Catalaunice, în anul 451. Durostorum-ul a reprezentat și o bază de răspândire a creștinismului la Dunărea de Jos. Acesta s-a răspândit la Silistra mai ales printre soldați și, deși creștinii au fost persecutați, totuși acest lucru nu a slăbit puterea acestei credințe. Între martirii Silistrei i-am amintit pe Dassius, Aemilian, Iulius, Heschius, Nicandru, Marcian, Maximus, Dada, Quintilian, Pasicrate și Valentin.

¹⁶ *Din istoria Dobrogei*, vol II, București, Editura Academiei, 1968, p. 235.